

PANEL

1 NİSAN 2021
Perşembe

KİTAP, KÜTÜPHANE VE TEFEKKÜR

Takdim Konuşması

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü

Oturum Başkanı

Prof. Dr. İsmail Çakır

Konuşmacılar

Prof. Dr. Mehmet Akkuş
"Tozlanmış Hazine: El Yazması Kitaplar"

Yusuf Turan Günaydın
"Tefekkürü Besleyen Pınar: Kütüphane"

Dr. Murat Çelik
"Günümüz Kütüphaneciliği ve Dijital Arşivcilik"

ASBÜ Youtube Kanalı üzerinden
canlı olarak yayınlanacaktır.
Saat: 14.30

KİTAP, KÜTÜPHANE VE TEFEKKÜR

(aynı adlı panelin band çözümleri)

ASBÜ YAYINLARI 02
yayın sertifikası no: 33365

kitap, kütüphane ve tefekkür
(aynı adlı panelin metin çözümleri)
yazıya aktaran: gamze yiğit
mizampaj: osman kayaer
kapak tasarım: nazım koşar
baskı: pdf formatında dijital yayın
baskı tarihi: haziran 2021

asbü yayınları

Hükümet Meydanı No: 2,
06030 Ulus, Altındağ, ANKARA
Tel: +90 312 596 44 46 12 Fax: +90 312 311 86 00
e-mail: asbu.library@asbu.edu.tr
Tel: (0 312) 596 46 12 - Ankara

İÇİNDEKİLER

Takdim konuşması: Osman Kayaer.....	5
Açılış Konuşması: Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan.....	7
Oturum Başkanı: Prof. Dr. İsmail Çakır.....	11
Prof. Dr. Mehmet Akkuş	
Tozlanmış Hazine: El Yazması Kitaplar.....	13
Yusuf Turan Günaydın,	
Tefekkürü Besleyen Pınar: Kütüphaneye	21
Dr. Murat Çelik,	
Günümüz Kütüphaneciliği ve Dijital Arşivcilik.....	31
Sorular, Cevaplar ve İlaveler	37

Teşekkür

Başta rektörümüz Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan olmak üzere, oturum başkanlığını üstlenen Prof. Dr. İsmail Çakır, konuşmacılarımız, Prof. Dr. Mehmet Akkuş, kütüphaneci ve yazar Yusuf Turan Günaydın, Dr. Murat Çelik, paneli kayıt altına alan Muhammed Tan, bant çözümlerini yapan Gamze Yiğit ve bu metnin ortaya çıkmasında katkısı olan, emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ederim.

Osman Kayaer

(Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Bşk)

TAKDİM KONUŞMASI

Osman Kayaer (Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Bşk)

Sayın rektörüm, sayın panelist hocalarım, kıymetli akademisyenler ve pek kıymetli misafirlerimiz, bizi kırmayıp panelimize katıldığınız için hepimize ayrı ayrı teşekkür ederim. “Kitap, Kütüphane ve Tefekkür” konulu paneli vesile ederek kütüphanemiz hakkında kısaca sizi bilgilendirmek için karşınızdayım.

Kütüphanemiz 2013 yılında kuruldu ve hizmet vermeye başladı. Birkaç defa yer değiştirmek zorunda kaldık maalesef, çünkü yeni bir üniversiteyiz ve yerleşmemiz halen devam ediyor. Şu an kütüphane hizmet binası olarak kullandığımız tarihi “Sümerbank” binasına 2019 yılında taşındık. Gönümüz istiyor ki bu binanın üst katı da kütüphanemize tahsis edilse böylece Ankara’nın merkezinde müstakil ve tarihi özelliği olan bir binada gönül huzuru ile hizmet versek. Ancak şu anki şartlarımız sadece

binanın zemin ve bodrum katlarını kullanmamıza imkân veriyor.

Tarihin bir garip cilvesidir ki, yazının, kil tabletin ve kütüphanenin ilk mucitleri olarak gösterilen Sümerler'in adını taşıyan bir binada hizmet veriyoruz. Bu da kendimizi farklı hissetmemize vesile oluyor.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kütüphanesi, 2015 yılında kütüphaneler arası ödünç kitap verme sistemine dâhil oldu. Bu sayede Türkiye'deki tüm üniversite kütüphanelerinden ödünç kitap alma ve ödünç kitap verme imkânına sahibiz.

Şu an itibariyle akademisyenlerimizin ve öğrencilerimizin temel kitap ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kitabımız mevcut kütüphanemizde. Bunu rakam ile ifade edecek olursak 52.000 basılı kitabımız var. 8.500 adet de dijital kitabımız var. Önümüzdeki dönemde kitap alımlarımızı yaparken dijital kitap alımına ağırlık vereceğiz. Böylece dijital koleksiyonumuz sadra şifa olsun istiyoruz.

Kütüphanemiz 2019 yılında YÖK verilerine göre öğrenci başına düşen kitap sayısı bakımından üniversiteler arasında birinci sırada yer almaktadır. Bu bizim için önemli bir paye ve övünç kaynağıdır.

Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı olarak 2020 yılında kütüphanemizden en çok yararlanan üç öğrenci, üç idari personel ve üç akademisyene "Kitap Dostları Ödülü" adıyla ödüller verdik. Bundan sonra her yıl bunu tekrar edeceğiz. Böylece kütüphanemize ilgiyi artırmayı hedefliyoruz. Ayrıca okuyucularımız ile aramızda bir ünsiyet ve yakınlaşma olsun istiyoruz.

Şu sıralar, üniversitemizde görevli akademisyenlere ait kitapların koleksiyonunu oluşturmak üzere bir proje başlattık. Birkaç ay içinde inşallah hocalarımızın kitaplarını müstakil bir kitaplıkta okuyucunun istifadesine sunacağız. Bundan böyle üniversitemizde görev alacak tüm hocalarımızın kitaplarını bahsi geçen koleksiyona katma konusunda gayret göstereceğiz.

Önümüzdeki eğitim-öğretim yılında üniversitemiz talebeleri ile daha yakın ilişkiler kurarak kitap ve kütüphane dostu bir öğrenci grubunun oluşması sözünü huzurlarınızda veriyorum. Kütüphaneciliğin mekanı bir iş olmadığını ruhu olan bir uğraş olduğunu bilerek çalışacak ve bu tarihi külliye de tefekkür ehli bir gençliğin yetişmesinde çorbada tuzu bulunan bir birim olacağız.

En büyük idealimiz sosyal bilimler alanında Türkiye'nin en büyük ve en kapsamlı kütüphanesi olmaktır. Bu amaçla pek çok proje hazırlıyoruz.

AÇILIŞ KONUŞMASI

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan (ASBÜ Rektörü)

Değerli konuşmacı hocalarım, rektör yardımcılarım, çok kıymetli arkadaşlarım, başta gençler olmak üzere salondaki herkesi hürmet ve muhabbet ile selamlıyorum. Bugün, kütüphane haftası dolayısıyla hocalarımızı dinleyeceğiz. Osman beyle bu programı hazırlarken daha önce düzenlediğimiz “2020 Kitap Dostları Ödülü” etkinliğinin devamı olarak düşündük. Hatırlayacaksınız 2020 sonunda kütüphanemizden en çok ödünç kitap alan arkadaşları ödüllendirdiğimiz bir program yapmıştık. Öğrencilerden, hocalardan ve idari personelden dokuz kişiye ödül vermiştik. Güzel de bir etkinlik olmuştu. Ben orada biraz kitap ve kütüphane ile ilgili konuşmuştum. Ama burada işin ustaları ve üstatları var. Ben de bu vesileyle birkaç kelimem edeyim istiyorum.

İşin aslı kütüphane haftası etkinliklerinde kitaba, kütüphaneciliğe ve tefekkürü vurgu yapan pek bir faaliyet yapılmıyor. Doğrusu ben bu anlamda kütüphane daire başkanlığının bu girişimini çok anlamlı buluyorum, teşekkür ediyorum. Tüm ekibe, kütüphaneci arkadaşlara ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Asıl konuşmacı olarak hocalarımızı dinleyeceğiz ama bu vesile ile birkaç hususu dile getirmek istiyorum. Başlığımız çok önemli bence. “Kitap, Kütüphane ve Tefekkür.” Kütüphane, tefekkür ile başlayan bir hikâyenin sonucudur. Yani fikir olmadan, düşünce olmadan, kitap da olmuyor, kütüphane de olmuyor. Bunlar birbiri ardısıra gelen, birbirini tetikleyen unsurlar. Bu üç unsurun merkezinde de insan var.

Yeryüzünde insanın ilk var olduğu andan itibaren bir tefekkür faaliyeti var. Düşünce ile beraber, düşüncenin yazıya geçmesi var. Yazı, düşünce ile ortaya çıkıyor. Elbette düşünce olmasaydı yazı da olmayacaktı.

İnsan, düşünen bir varlıktır. İnsan düşüncesinde, fikrini muhafaza etme, yazıya aktarma ve bunu başkasına ulaştırma da var. Bunun kökleri, ilk insana kadar uzanıyor. Yani tefekkür, ilk insan ile başlıyor.

Yazı, bir anlamda “düşüncenin resmi”dir diyebiliriz. Yazı, kitap ve kütüphane dediğimiz tüm iş ve işlemlerin başladığı yer, insan zihnidir.

Biz, yeryüzünde ilk insan olarak Hazreti Âdem’i biliyoruz. Hz. Âdem’i aynı zamanda sayfalar verilmiş bir insan olarak görüyoruz. Şöyle de bir yanılığımız var. Yazı filan zamanda ortaya çıktı, kâğıt filan zamanda bulundu gibi. “Biz Âdem’e suhuf verdik” ne demek. Aslında ilk insan, aynı zamanda okuyan varlıktır. Suhuf var ise okuma da var, yazı da var demektir. Metin var ise okumanın yazmanın olduğu bir yerden bahsediyoruz demektir. Bu durumda bir medeniyet var demektir aynı zamanda. Dolayısıyla ilk insan, medeni bir varlıktır. Bunları şunun için söylüyorum, belki de insanlık tarihini, düşünce tarihini ve inanç tarihini yeniden yazmalıyız.

Suhuftan bahsettiğimizde onların çoğaltıldığı ve yaygınlaştırıldığı bir süreçten söz etmek gerekecek. İşte kütüphane bu şekilde oluşuyor. Hazreti Süleyman’ın Belkıs’a bir mektup göndermesi ne demek? Hz. Süleyman’ın bu günkü gibi olmasa bile kâğıdı kalemi var demek. İlk insan ve aynı zamanda ilk peygamber Âdem’e suhuf verildi diyoruz. Bu demektir ki insanın var olduğu günden itibaren bu ameliye, yani yazma işi devam ediyor.

Kütüphanecilik haftası dolayısı ile farklı konular konuşuyoruz, ama bunlara da kafa yorup, farklı fikirler söyleyebiliriz. Gerçekten kalemin, okumanın, kâğıdın, suhufun, kitabın ve kütüphanenin iç içe işler olduğunu göz ardı etmemeliyiz, diye düşünüyorum.

Bizim inancımız, ilk hitabın “oku” emriyle başladığını söylüyor. Ama bizim inancımız sadece budan ibaret değil. Okumak fiilinden önce yazı gerekir. İyi bir kitap, bolca okuduktan sonra ortaya çıkıyor. İşte Yusuf Turan Günaydın hocam burada. Bununla ilgili çok güzel yazıları olan

bir hocamız. Yani bir metnin, ortaya çıkması için onlarca, belki de yüzlerce kitap karıştırıyorsunuz. Bizim kitabımız, sadece okumaktan bahsetmekle kalmaz. Genelde okumaya vurgu yapıyoruz ama, bir de bizim kaleme yemin eden “Nun. Ve’l-kalemi vema yesturun” (Nun, kaleme ve yazdıklarına andolsun) ayeti var ki yazının bir anlamda kut-sallığına işaret eder. Dolayısıyla medeniyetimiz açısından okumak ve yazmak gerçekten büyük bir erdem.

Murat hocam da bir arşiv ve belge yönetim uzmanı olarak çok iyi bilir ki kütüphanecilik aynı zamanda bir “kayıt altına alma” işidir. Eskinin kütüphanecileri aynı zamanda kitap sahibi insanlardır. Arşivleme ve kayıt altına alma onların uzmanlık alanıdır.

Şimdilerde kütüphanecilik farklılaştı, farklılaşıyor. Yeni nesil kütüphanecilik bambaşka bir istikamete gidiyor. Ama başlangıçta kütüphane işine mesela ilk zamanlarda “Hazinet’ül-Hikme” denilirmiş. Hikmet hazinesi, müthiş bir tabir. Aslında kitap bu günkü gibi çok bulunan bir şey değil, çok kıymetli bir nesne. Mehmet hocam, benim çok hoşuma giden Bey-deba'nın “Kelile ve Dimne” kitabıydı. Malumunuz Hint Bölgesi'nde çok meşhurdur. Başka bir ülkenin kralı onu almak için özel bir adam gönderiyor. Kılık değiştirip bir sürü maceradan sonra onu elde ediyor. Hikâyesi bile çok müthiş, büyüleyici. Yani böyle bir eseri elde etmek için bir oyun tezgâhlanıyor. Düşünün, ülkeler bugünkü anlamda bir kitabı ele geçirmek için ajan görevlendiriyorlar.

Son bir husus, bize öğretilen klasik bilgilere göre (Osman Hocam ifade etti) dünyanın ilk kütüphaneleri Sümerler ve Asurlara atf ediliyor. İskenderiye Kütüphanesi gibi büyük kütüphaneler bildiğimiz meşhur kütüphanelerden. Ben Müslümanlar açısından kitapları barındıran kütüphanelerin önceleri şahıslara ait özel kütüphaneler ile başladığını ifade etmek istiyorum. Müslüman toplumda ilk kütüphaneler kitap sahiplerine aitti. Bu şahsi kitaplıklar daha sonra kurumsal kütüphanelere dönüşüyor. Kamuya dönük kütüphaneler ise en son ortaya çıkıyor.

Bizde kütüphanelere verilen ilk isimler, benim çok hoşuma gidiyor. Hazinet’ül-Hikme, daru'l-ilm, daru'l-kütüp, hazine’tül-kütüp, her biri çok güzel. Dar’ül-ilm: ilim evi, dar’ul-kütüp: kitaplar evi, hazinet’ul-kütüp: kitaplar hazinesi. Müslüman toplumlarda hazine, altın falan değil, kitaptır. İlimin ve bilginin hazine olduğunu kabul eden bir geleneğimiz var. İlim, herkesin öğrenebileceği bir şey değil, ilim öğrenmek isteyenler bir şeylerden vazgeçmek durumundadırlar. Bilgiyi doğru yerden öğrenmek için kütüphaneler var. Kütüphaneler, öyle her tür malzemenin bulunduğu yerler değildir, hikmeti, irfanı yani hazine değerindeki bilgileri saklayan yerlerdir.

Son zamanlarda benim dikkatimi çeken bir husus var. AVM’lerde kütüphaneler açılıyor; bu, iyimi kötümü? Karar vermek zor. Murat Hocam, dijital kütüphane çok önemli ama bazen de popülist bir şey mi oluyor acaba diye sormaktan kendimi alamıyorum. Buna da dikkat etmek gerekiyor, kitabı değersizleştirmemek de gerekiyor. Keşke alışveriş merkezlerinde de okunsa! İnşallah okunuyordur. Bazen çocuk kütüphaneleri ile karşılaşılıyor, bunlar belki ihtisas kütüphanesi anlamında güzel şeyler. Ama kitapların ne getirip ne götürdüğünü iyi tartmak lazım. Rastgele kitap basarak kitabı değersizleştirmemek gerektiğini düşünüyorum.

Ama Batı’nın ortaçağ dediği dönemde 1285’lerde Müslüman Memluklular’ın idare ettiği devlette “Hastahane Kütüphaneleri” varmış. Tedavi merkezi olarak kütüphaneleri düşünmek müthiş bir şey. Kervansaraylarda ve diğer bazı yerlerde zaten kütüphane var. Ama özellikle hasta tedavi edilen yerlerde kütüphane bulunması çok orijinal. Bugün böyle bir şey göremiyoruz maalesef. AVM’lerde olana kadar keşke hastahanelerde kitaplıklar ya da kütüphaneler olsaydı. Keşke hastahanelerimizde insanların manevi olarak tedavi edileceği kitaplar da buldurabilsek. Tedavi esnasında, hastalar kitaplar ile dostluk ve arkadaşlık yapsa ne güzel olur diye düşünüyorum.

Benim en büyük özlemim, şu idare işleri bittikten sonra kütüphaneye kapanmaktır. Bazen hafta sonları kütüphanelere gidiyorum, kitaplar arasında geziyorum, onlara dokunuyorum. Hani, Hazreti Yakup, çocuklarına diyor ya “bana sakın bunak demeyin” diye. Bazılarına delilik gibi gelse de kitap ile hemhal olmak, benim gibi bazı insanlar için dünyanın en büyük zevkidir. Gerçekten kütüphanede bulunmak ayrı bir haz, insana farklı bir huzur veriyor. Kütüphaneler aslında insanın huzur bulduğu yerler. Kitaplar en büyük arkadaş ve dost, aslında. O yüzden benim de hayalim kitaplara, kütüphaneye yeniden dönmek, okumak ve onlar ile hemhal olmaktır.

Ben, hocalarıma davetimize icabet ettikleri için şükranlarımı tekrar sunuyorum. Bizimle kıymetli bilgilerini paylaşacaklar. Başta oturma başkanı İsmail hocam olmak üzere, Mehmet hocama, Yusuf hocama ve Murat hocama bize vakit ayırdıkları için ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Sizlere de salgın dönemine rağmen davetimize icabet ettiğiniz için teşekkür ederim. Hep dijital gidiyoruz, çevrim içi gidiyoruz bu sefer en azından mesafe ve maske kuralına uyarak bir program icra etmiş olalım diye düşündük. Başlıklarımız çok kıymetli, çok güzel. Ben de inşallah sonuna kadar dinleyeceğim, istifade edeceğim. Emeği geçen tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. İsmail akır (ASBÜ Yabancı Diller Fakóltesi Dekanı)

Sayın rektörüm, sayın rektör yardımcılarım, sayın konuşmacılar ve saygıdeğer dinleyiciler, kütüphaneler haftası nedeniyle Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen etkinlikler kapsamında “Kitap, Kütüphane ve Tefekkür” temalı panelimize hoş geldiniz.

Sayın Rektörümüzün az önce bahsettiği gibi kitap, kütüphane ve tefekkür birbiri ile yakından ilgili bahislerdir. Kitap olmadan kütüphanenin olmayacağını, kütüphaneler olmadan da tefekkür edecek mütefekkirlerin olmayacağını pek ala bilmekteyiz. Dolayısıyla bu üç unsur, birbirini tamamlayan temel öğeler olarak tarih boyunca varlığını korumuştur. Kitap her dilde önemlidir. Alanım yabancı diller olduğu için kısaca konunun yabancı dil öğrenimi ile alakasından bahsetmek isterim. Yabancı dilde öğrencilerimize güzel kitap okumalarını tavsiye ederiz. Yani özellikle edebi metinler okusunlar ki sadece dil öğrenmek ile kalmasınlar. Edebi metinler okudukları zaman dil ile birlikte o dilin kültürünü, hayat tarzını, felsefesini ve inancını da öğrensinler. Aslında her bir okuma, metnin içerisindeki birçok şeyi bir arada öğrenme imkânı verir insana. Yabancı dilde bir kitap okumak, dolaylı yoldan, farkında olmadan bilinçaltına

yeni kazanımlar yüklemektir. Dil öğrenmek isteyenlere, öğrenmek istedikleri dil ile ilgili edebi kitaplar okumalarını bu yüzden sürekli tavsiye ederiz.

İnsana bu denli faydalı olan kitapların tarih boyunca muhafaza edildiği en önemli yer hiç şüphesiz kütüphanelerdir. Az önce sayın rektörümüz de bahsetti, ilk kütüphane nerede kurulmuş ve günümüze kadar kütüphanelerin önemi ne olmuş ve nasıl isimlendirilmişler, bunlar bizim konuyu anlamak için bilmemiz gereken hususlardır.

Kütüphanelerin kitap ve tefekkürün korunmasında ne kadar değerli olduğu bu gün çok iyi biliyoruz. Aslında bizler kütüphaneler tarafından korunmuş kitaplar sayesinde eğitim hayatımızı şekillendiriyoruz, düşüncemizi, felsefemizi, hayat tarzımızı ve inanç sistemimizi koruyoruz. “Kitaplar, bir toplumun hafızasıdır” sözü doğrudur. Yani tarih boyunca yaşanan olayları, gerçeklikleri kitaplar sayesinde görmekteyiz. Tarihte yaşanmış bir olayı, bir tarihinin kitabından yada bir müellifin yazdığı bir romandan öğreniyoruz. Aynı şekilde bir feylesofun fikirlerini yazdığı felsefi eser sayesinde öğreniyoruz. Bütün bu bilgiler, bize kitaplar sayesinde transfer edilmektedir. Elbette o kitaplar da kütüphaneler sayesinde bize kadar ulaşıyor. Herkesin evinde mutlaka bir kütüphanesi vardır. Birysel kütüphane olduğu gibi kurumlara ait büyük kütüphaneler de vardır. Birazdan hocam detaylı biçimde bahsedecek, artık teknolojinin gelişmesi ile de dijital kütüphanelere dönüştüğünü biliyoruz. Dolayısıyla artık kitaplara fiziki olarak değil de dijital yoldan ulaşmanın önemini kavramış durumdayız.

Az önce rektör hocamız güzel bir giriş yaptı. Panelimizde, üç tane değerli konuşmacımız var. Size tanıtmak istiyorum. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Akkuş hocam. Araştırmacı yazar, Yusuf Turan Günaydın Hoca ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Doktor Öğretim Üyesi Murat Çelik. Değerli bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaşacaklar.

Değerli hocalarım, tekrar hoş geldiniz diyerek “kütüphane bütün çağların bütün ülkelerin ölümsüzleri ile doludur” diyen rahmetli Cemil Meriç’i ve eserleri kültürümüze ve toplumumuzun ilmi ve fiili bakımdan gelişmesine katkı sunan tüm mütefekkirlerimizi saygı ve rahmetle anıyorum. Ve sözü “Tozlanmış Hazine: El Yazması Kitaplar” başlıklı konuşmasını yapmak üzere sözü, Profesör Doktor Mehmet Akkuş hocamıza bırakıyorum. Buyurun hocam.

TOZLANMIŞ HAZİNE: EL YAZMASI KİTAPLAR

Prof. Dr. Mehmet Akkuş (AYBÜ İslami İlimler Fak. Öğ. Ü)

Teşekkür ederim. Sayın Rektörüm, değerli meslektaşlarım ve değerli arkadaşlar, güzel bir oturum, güzel bir faaliyet, hem rektörümüz Musa Kazım hocamızı hem de daire başkanı Osman hocamızı tebrik ediyorum. Bizi, kütüphane haftası münasebetiyle kitapseverler ile buluşturdıkları için çok teşekkür ediyorum. İnşallah bundan ben de istifade edeceğim, sizin de istifade etmeniz için gayret göstereceğim. Bunun için faydalı birkaç kelam etmeye çalışacağım.

Şimdi, başlık diyor ki: “Kitap, kütüphane ve tefekkür”. Ben araya bir kaç kelime daha ilave etmek istiyorum. “Kitap, kütüphane, kıraat, kelam ve tefekkür”. Şimdi kitap var kütüphane de var. Kıraat var mı o biraz karışık. Kelam var ama o kelam, kitaplara dayanıyormu kıraata dayanıyormu? Yoksa alelusul mü konuşuluyor. Tefekkürümüzü bunları birbirine bağlayarak yapsak daha iyi olacak.

Rektörümüz kitabı taa Hz. Adem’e kadar varan geniş bir çerçeveden başlattı. Efendim, bendeniz, “suhuf” ifadesinden hareket ile konuyu eskiye gitmek suretiyle irdelemek istiyorum. Sizin ifade ettiğiniz gibi

Dar'u'l-Kütüp var, ama daha öncesinde “el yazması kitap” var. “Hafız-ı kitap” var, “hafız-ı kütüp” var, “kitap kurdu” diye bir şey var, “ayaklı kütüphane” diye gene bir şey var. “Müstensih” var, “müzehhip” var, “kağıt” var, kağıttan yapılmış “cilt”ler var, “tezhip” var. Dolayısıyla kitap ve kütüphane ile ilgili konuşma yaptığımız zaman, özellikle de tarihi müktesebatımızdan söz edecek olursak kütüphanelerin yeri gerçekten önemli özel bir yer olur.

Osmanlı döneminde selatin camilerinde ve büyük camilerin yanında mutlaka kütüphane vardır. Mesela, Ayasofya Kütüphanesi, Laleli kütüphanesi, Fatih kütüphanesi bunlardandır. Cami ile kütüphane ayrı ayrı yerlerde değil birlikte, aynı külliye içinde bulunuyor. Kitap ile cami, din ile bilgi birlikte yürütülüyor. Evlerde de kitap var ama halka açık yerlerde kitap cami yanında bulunuyor.

Şimdi diyorum ki böyle bir ortamda biz kitaplarımızdaki geleneğe uyarak bismillahirrahmanirrahim diyerek söze başlayalım. “Elhamdülillahi Rabbil’âlemîn. Essalâtü vesselâmü alâ resûlinâ Muhammedin ve Âlihî ve Sahbihî ecma’în.” Böyle başlamamın sebebi panelimiz, kitap ile ilgili olduğu içindir. Çünkü bizim bütün kitaplarımızda “Kutadgu Bilig” den itibaren yazılmış (ben tabi biraz eskidiğim için artık) bütün kitaplarımızda tarih, astronomi, edebiyat, tefsir, hadis vs, mutlaka besmele ile başlama geleneği vardır. kitap denildiği zaman, besmelesiz kitap yoktur. Kütüphane dediğimiz zaman da aynı durum söz konusudur. İstanbul’da “Ragıp Paşa Kütüphanesi”ne gidin, kütüphanenin kapısında mükemmel bir hatla “Fiha kutubun kayyimeh” yazar. (orada çok değerli kitaplar vardır.) Bu bir ayet-i kerimedir ama ortama çok uygun düştüğü için kapı girişine yazılmıştır..

Osmanlı ve daha önceki islam dönemlerinde bütün kitapların önce besmele sonra hamdele ile başladığını görüyoruz. Kitap besmele ile başlar, Allah’a hamd, peygamber (a.s) selam ederek devam eder. Ondandı sonra “ketebe”ye geçilir. Yani bu kitap neden yazıldı kısmına gelinir. Bizim edebiyatta biliyorsunuz bir ta’limi didaktik bir usül vardır, bir de lirik usül vardır. Didaktik demek, öğretici mahiyette yazılmıştır demek, şiir olsun, başka kitaplar olsun. Osmanlı ve daha önceki dönemlerde kitapların daha çok ta’limi maksatla yazıldığını görüyoruz. Siz, Urfalı Nabi’nin “Hayriye” kitabını niye yazıldığını düşünüyorsunuz? Kendisi benim de bir kitabım olsun diyemi yazdı. Hayır, oğlunu yetiştirmek için bir kitap yazıyor ama manzum yazıyor. Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretlerini bilirsiniz. “Marifetname” diye bir kitabı var. Ansiklopedik bir kitaptır, matematikten astronomiye, şiirden edebiyata, tasavvufa kadar bildiği bütün alanları yazıyor. Ama başında ilk sayfasında “Ben bu kitabı oğlum için yazdım” diyor önce kendinden başlıyor.

“Ve enzir aşireteke’l-akrabin” ayeti kerimede var. Önce kendi etrafınız-dakileri uyarın (yetiştirin). Şimdi, kitap denince artık ben yazdım başkaları okusun aşamasına gelindi maalesef.

Bu besmele ile başlama geleneği taa “Kutadgu Bilig”den başlıyor demiştik. “Bayat atı birle sözüük başla törütgen işidgen keçürgen” Besmeleyle başlamak demek başına besmele yazmak değildir, besmeleye dair bir şey yazmak demektir. Diyor ki “Bayat Atı Birle” Allah’ın adıyla söze başla, diyor. Çünkü o törütgendir (yaradandır) besleyendir keçürgendir yani öldürendir, nihayet öleceksin. Asırlar boyu yazılan kitaplarda bu sistem uygulanıyor. Süleyman Çelebi geliyor “Allah adın zikredelim evvela” diye başlıyor, yani besmele ile başlıyor. Dolayısı ile bu geleneğimiz bizim Osmanlı, Selçuklu ve daha eski medeniyetimizin vazgeçilmezlerinden birisidir. Kitap deyince akla ilk gelen Allah adıyla başlamaktır.

Kitabın bir muhtevası var elbet ama kitaba ömrünü vermiş, kitapla yoğrulmuş, kitabın hazzından başkasını terk etmiş, bütün vaktini harcamış insanlar var. Kitap deyince şimdiki gibi hemen gidip dijitalde üç günde kitap çıkartılmıyor. Eskiden kitabın temel malzemesi kâğıt yok, bulmak gerekiyor. Kâğıt, mübarek bir nesnedir, yerlere atılmaz. Kâğıt öyle her yerde kullanılmazdı. Kâğıdın her yerde kullanılmasının caiz olmadığına dair fetvalar var. Eskiden kâğıt mübarek bir şeydi, çünkü azdı. Kâğıttan kitap üretilirdi. Kâğıt, şimdiki gibi çok değildi. Daha sanayi falan olmadığı için kâğıdın terbiyesi gerekiyordu. Osmanlı döneminde kâğıt terbiye edenler varmış. İnsanı terbiye etmeden kâğıt terbiye ediliyordu. Kâğıdın terbiyesi ne demek, okuyucuya yazının intikalini dağılmadan nefis bir şekilde sağlayacak usuller var. Şimdi o konulara ayrı ayrı girmeyelim.

Yani kitap yazılana kadar epey bir safhadan geçiyor. Şimdi bir parantez açalım. Mesela “mürekkep yalamak” diye bir usul var. Kitapla mürekkep nasıl yalanıyor? Gerçi biz, mürekkebi de unuttuk, artık mürekkep yok, klavye var. Hadi diyelim tükenmez kalem ile yazılanlar var. Onunda mürekkeğini kimse yalamıyor, yalamaz zaten, öyle birşey yok. Niye yalasan ki? Eskiden kâğıtlar aharlı kâğıtlar vardı. Tabii kâğıda kalem ile yazılıyor. Diyelim ki bir hata yaptı, yanlış yazdı. Ne yapıyor serçe parmağını ıslatıyor yazdığı o kelimeyi ıslak parmağı ile siliyor. Silinir mi peki, bir daha bulaşmaz mı? Bulaşmıyor kâğıdın özelliğinden, o aharlı kâğıt olduğundan siliniyor. “Mürekkep yalamak” tabiri buradan geliyor. Yani çok mürekkep yalamış demek, çok yazmış demek. Tabii “çok mürekkep yalamış” tabiri daha sonra çok okumuş anlamına dönüşmüş bu başka bir şey.

Bu işin bir enteresan tarafı daha var. Padişah fermanlarında, beratlarda

silme yapamazsınız mürekkep yalayamazsınız. Padişah fermanlarının kâğıtları silinme yapılmasın diye aharlı değildir, üzeri kayganlaştırılmamıştır.

Tekrar mürekkebin hikâyesine dönecek olursak şunu duymuşsunuzdur belki. Mürekkep Hacca gider gelir biliyormusunuz? Mürekkep Hacca gidiyor ne demek? İş mürekkepleri var, Süleymaniye camiinde İstanbul'da biliyorsunuz. Mimar Sinan'ın mükemmel bir buluşudur. İşleri mürekkep odasında topluyor toplanan mürekkep islerini bir kaba koyuyorlar hacca giden develerin yüklerine asıyorlar. Hac seyahatleri Harem'den başlıyor biliyorsunuz. İstanbul'dan Hacca gidip gelinceye kadar kap içinde çalkalanan mürekkep en makbul mürekkep oluyor. Demek ki kitap oluştururken hemen öyle basitçe olmuyor. Misalleri çoğaltabiliriz.

Birde yazı konusu var. Şimdi okuyacağız ama Osmanlıca'yı okumak da bir problem, anlamak da. Zaten su ayrı bir mesele. Yazı çeşitleri var. Şimdi bookman var, times var, arial var değilmi? Bilgisayar üzerinde. O zamanda vardı. İtalik var, talik var, siyak var, çeşitli yazı çeşitleri var. Ama o yazıların her birinin kullanıldığı alan farklı farklıdır. Yani hiçbir zaman sülüs ile mektup yazılmamıştır, yazılamaz da. Ama camii levhalarında da talik kullanılmamıştır. Yani kitap üzerine mükemmel bir medeniyet kurulmuştur. Fetva kitapları ve divanlar, "talik" ile yazılmış, Kuran-ı Kerim "nesh" ile yazılmış. Şiir kitabının hattı başka, mektubun hattı başka yazılmıştır.

Süremizi doldurduk galiba birkaç hususu daha belirtip bitirelim. Mesela "hafız-ı kutup"lar var. Ne demek? Kitapları hafızasında tutan adam demek. Kütüphaneye gittiniz, kitap soracaksınız şu kitap var mı? var diyor, veya burada yok ama filan yerde var diyor. Bu kişilere hafızı kutup deniyor. Şimdi "kitap kurdu" denen kişiler var. Kitabın kurdu iki çeşit biliyorsunuz. Birisi hakikaten kurt, kitabı kemiriyor. Eski kitabı kemiriyor, onun için bir tedavi usulu bulmuşlar. İnanın veya inanmayın kabul edin veya etmeyin bir şifre bulmuşlar kitabın üzerine "ya kebikeç" eski yazıyla yazdıklarında kurt yemez demişler. Kurtlar bunu niye yemiyormuş çünkü inanışa göre "kebikeç" kurtların başkanıymış. Şimdi "kebikeç" isimli bir dergi de çıkarıyorlar. Bizim kültürümüzün enteresan tarafları bunlar. "Ayaklı kütüphane" diye bir deyim var. Kütüphane ayaklı nasıl oluyor, yani çok şey bilen insan anlamında kullanılıyor.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR

Hocam, araya ben bahsettiğiniz kavramlara ek olsun diye eklemek istiyorum. Günümüzde "bioterapi" diye bir kavram var "okuyarak insanları tedavi etmek" noktasında çalışmalar yapılıyor evet hocam, buyurun.

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Teşekkür ederim hocam sağ olun. "Ayaklı kütüphane" diyoruz mesela

bununla ilgili kitapta var yani Yusuf hoca belki daha çok bahsedecektir. Ayaklı kütüphane diye Muallim Cevdet'in bir kitabı var değilmi hocam? (Yusuf Turan Günaydın: Evet, Bolulu)

“Kitap hastanesi” diye bir hastane var, biliyorsunuz şuanda kitapları tedavi ediyor. İstanbul'da var, bizim Milli Kütüphane de varmı bilmiyorum. Ama Süleymaniye Kütüphanesinde Hastane var. Hasta kitaplar tedavi ediliyor. Kütüphanenin müdürü, Nevzat Kara hocamız sağ olsun, şimdi emekli. Dedi ki bundan on beş sene kadar önce Katar'dan bir heyet gelmiş, demişler ki siz Süleymaniye Kütüphanesindeki Arapça kitapların dijitallerini bize verin, biz de size hastanede kullanmak üzere Japonların kağıdı tamiri yapan bir makinası var ondan verelim. Yırtılmayı, silinmeyi vs tamir edebilen bir makine. Fakat bizimkiler kabul etmemişler, daha sonra kendimiz o makinadan satın almışız. Demek istediğim şu kitapların tedavisi de mümkün demekki. Esas mühim olan belgelerin tedavisi. Mesela çok önemli tarihi bir belge var, fakat bir kısmı okunuyor veya okunamıyor onu tedavi ediyorlar.

Tehsip denen apayrı bir branş var. Şimdi sanat olarak isimlendiriliyor. O zaman sanat olarak değil, kitaba hizmet olarak işlev görüyor. Yani ayet var, hadis var, kelim var, kitabı süslüyor. Kitap ile ilgili birçok kelime var ama bir iki kelimededen daha bahsederek bitirmek istiyorum. Mesela “kitap ziyareti” diye bir şey duydunuzmu? Eskiden kitap ziyaretleri olurmuş. Mesela Hüseyin Vassaf hatıratında diyor ki. Yazıcıoğlu Muhammed'in Gelibolu'da bulunan kitabını ziyarete gittik. Orada el yazısı ile yazılmış kütüphanede duruyor. Bazen de mesela Ali Emiri var çok meşhur kütüphaneci Yemen'de bir kitap var, çok nadir bir kitap duymuş o kitabı almak için bir hafta izin istiyor, izin verilmiyor, bu sefer birisinin masraflarını karşılayarak o kitabı almaya gönderiyor. Yani kitabın ve kitapçının değeri biz de son derece fazla.

Müstensihlerin bir iki sözünü hatırlatayım. Hattatlar var, hüsnü hat yapanlar değil. Kitap yazarlar, müstensih diyoruz. Çok güzel sözler söylemişler. Mesela “El-Hattu baki, El-Ömrü fani, El-Abdu asi, Ve'r Rabbu afi.” (Yazı kalıcı, ömür geçici, ben de isyankârım ama Rabbim affedicidir.) Bir başka güzel ifade daha söyleyeyim. “Keyfe Ebu Li” (Ben sana nasıl benim kitabım diyeyim) Biz şimdi bir kitap yazdığımızda Ankara 2020 diyoruz ya onun gibi oda diyor ki nasıl sana benim kitabım diyeyim bir zamanlar başkasınındın. Kitabı yazan şahıs kendine ve okuyanlara dua ediyor. Mesela “Harram Allahu lahme musahhih ve kahrihi ale'n-nar” (bu kitabın yanlışlarını düzeltene ve okuyana Allah cehennem ateşini haram kılsın) Bundan daha güzel dua olabilirimi? Hem kitap güzel hem kitabı bize intikal ettiren müstensihlerin sözleri güzel... Hepinize teşekkür ediyorum sağ olun, var olun.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (ASBÜ Yabancı Diller Fakóltesi Dekanı)

Değerli Hocam Teşekkür ederiz. Konu kitap olunca çok da vakte bakmak istemiyoruz. Evet, sizin değerli bilgilerinizden istifade ettik. Biz her ne kadar mürekkep yalamış olsak da bu “mürekkep yalamak” deyiminin nereden geldiğini sayenizde öğrenmiş olduk. Bunun dışında kitap ile ilgili “ayaklı kütüphane” “kitap kurdu” “kitap faresi” gibi deyimlerin bizim kültürümüzde kitap ile özdeőleőmiő kavramlar olduğunu hatırlamıő olduk.

Konuőmanızdan benim dikkatimi çeken hususlar Őunlar oldu. Geçmiőte kitap yazanların önce yakın çevresine yararlı olacak düşünceyiyle yazdığını söylediniz. Az önce bahsettiğiniz Şey güzel bir örnekti. “Müellif, önce oğluna faydası olsun, daha sonra belki toplum da faydalanır düşünceyiyle yazıyor” dediniz. Ayrıca kütüphane ile camilerin aynı külliye içinde yer aldığını “bilgi ile dinin birlikte olduğunu” söylediniz. Bir de kitap yazmanın sistematığının olduğundan bahsettiniz. Geliő güzel kitap yazılmayacağını belli bir sistematik yöntem takip etmek gerektiği konusunda eskilerden örnekler vererek açıkladınız. Teşekkür ediyorum. Şimdi de mikrofonu “Tefekkürü Besleyen Pınar: Kütüphane” başlıklı konuşmasını yapmak üzere sayın hocam Yusuf Turan Günaydın’na bırakıyorum. Hocam buyurun.

TEFEKKÜRÜ BESLEYEN PINAR: KÜTÜPHANE

Yusuf Turan GÜNAYDIN (Kütüphaneci, Yazar)

Çok teşekkür ederim.

Saygıdeğer hocalarım ve izleyiciler...

Mehmet Akkuş Hocamı dinlerken ister istemez doktora derslerinde Ankara İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde yaptığımız bir çalışmayı hatırladım. O çalışma sırasındaki bazı sahneler gözümün önüne geldi. Ben doktorayı tamamlayamadım ama dersleri tamamlamıştım. Mehmet Akkuş Hocamızın nezaretinde Ankara İlahiyat Fakültesinin elyazmalarının kütüphane fişlerini çıkarmış, künyelerini tespit etmiştik. Tabii bu çalışma bizim için çok öğretici bir dersti aynı zamanda. Ama çok zevkli bir dersti. İlk defa bu kadar çok yazma eseri önümüzde görüyoruz... Tabii böyle bir çalışmada kullanılan kavramlar, bir yazma eserin özellikleri, yazarını tespit etmek için ne yapmak gerektiği gibi hususları da uygulamalı olarak öğrenmiş oluyorduk. Hocamız sağ olsunlar, yazma eserlerle ünsiyetimizi kendisine borçluyuz. Hocamıza üzerimizdeki emeğinden dolayı teşekkür etmek çok basit olur tabii; haklarını ödeyemeyiz demeliyim.

Her kütüphane tefekkürü besleyen birer pınardır gerçekten. Bundan hiç kimse şüphe etmez sanırım. Çünkü kitapları okuyarak düşüncemizi besliyoruz, tefekkürümüzü geliştiriyoruz. Elbette her insanın beyni birtakım fikirler üretir ama o fikirleri bir şeylerle beslemek, terbiye etmek gerekiyor. Bunun en kolay yolu kitap okumaktır, kitapları mütalaa etmektir -veya eski kültürümüze uzanacak olursak- bu kitapları okumak/okutmak suretiyle onlardan ders veren hocaların derslerini takip etmektir. Bu gelenek günümüzde sınırlı ölçüde de olsa sürüyor.

Eski dönemlerde kitap şimdiki kadar çok basılan bir nesne değildi. Hatta basılan nesne olmaktan öte, çok dolaşımda olan bir nesne değildi. Dolayısıyla kitapları uhdesinde bulunduran ulema, sanatkârlar, sufiler vs., o kitapları hazmedip onlardan aldıkları özü kendi tefekkürleri ile besleyerek muhataplarına sohbet yoluyla ulaştırırlardı.

Burada tabii “kitap” kelimesi üzerinde de durmak lazım. Kelime, Arapça “ke-te-be” kökünden, “yazmak” fiilinden türüyor. Ama bizim kutsal kitabımızın ismi bu kökten gelmiyor: Kur’an “ka-ra-e” kökünden; “okumak” kökünden geliyor. Şimdi “kitap” deyince ister istemez hem yazılan hem de okunan bir nesne aklımıza gelir. Ama Kur’an-ı Kerim, “yazılan” bir kitap olmadan önce vahiyle inmiş, “okunacak” bir metindir. O yüzden de ismi “Kur’an”dır. Hem Kur’an’dır, hem de “mübîn bir kitap”tır. Ke-te-be kökünden türemiş olan “kitap” kavramının yaygın olarak kullanılması, zannediyorum kitabın öncelikle yazılan bir nesne olmasındandır. Yazılacak ki, ondan sonra okunabilsin. Herhâlde bu yüzden kitap kavramı daha yaygınlaşmıştır. Yoksa “ka-ra-e” kökünden bir kavram da kullanılabilirdi.

Kitapların muhafaza edildiği mekânlar için biz aslına bakarsanız melez bir kavram kullanıyoruz: “Kütüphane”... “Kütüb” koyu Arapça bir kelime. Türkçede başka hiçbir yerde de kullanmıyor hemen hemen. “Kitap” kelimesinin çoğulu... Biz Arapça’dan aldığımız kelimelerin çoğullarını tekil gibi kullanırız hep: “Evlat” deriz ama bir tek çocuğumuzu kast ederiz; oysa “evlat”, çocuklar demektir gibi... İşte “kütüb” de “kitaplar” demek malumunuz. “Hane” kavramı ise Farsçadır. Yani “kütüphane” yapmışız; böyle bir kavram türetmişiz. İran’da ise “kitab-hâne” diyorlar. Ama hocalarımız da belirttiler; bu kavramı karşılayan başka ifadeler de var.

Kütüphane dediğimiz mekân, hiç kâğıt yokken de vardı. Arkeolojik araştırmalar şunu gösteriyor ki kil tabletlerden oluşturulmuş kütüphaneler var eski çağlarda. Yani düşünün, insanoğlu bir şey yapmak istediği zaman onun için mutlaka bir gereç buluyor. Kitap deyince en bildiğimiz gereç kâğıt; günümüze kadar gelmiş olan bir kitap malzemesi... Daha

öncesinde, hiç kâğıt yokken, kâğıt üretimi söz konusu değilken bile dünyada kil tabletlerden oluşan kütüphaneler vardı. Şöyle kocaman bir kil tablet, belki belli bir kalınlığı olması gerekiyor, işte öyle bir sayfa... Bunlar belli bir düzenle üst üste konularak muhafaza edilmiş ve bu şekilde çok eski çağlarda da kütüphaneler oluşturulmuş. Kâğıda yazılmış/basılmış kitapların dışında başka bir yolla kitap üretilmiş, kütüphaneler oluşturulmuş muydu diye düşüncecek olursak, evet böyle örnekler vardır.

İnsanoğlu kütüphaneye her zaman ihtiyaç duymuştur. Çünkü konuşulan şey uçuyor gidiyor, yazılan şey kalıyor. Bu bütün insanlık için bir ihtiyaç olduğu kadar öncelikle belki de ferdî bir ihtiyaçtır. Çünkü hafıza gittikçe zayıflıyor, belki aradan seneler geçtikçe birikimimiz artıyor fakat bu sefer bedensel özelliklerimiz zayıflıyor... En başta da hafızamız... Bildiğimiz şeyleri, aklımıza gelen orijinal düşünceleri, bir tefekkür sonucu ürettiğimiz bir fikri kayda geçirmemiz gerekiyor. Kayda geçirilmezse unutulabiliyor. O bakımdan kitap gerçekten bir ihtiyaç ve tefekkürü de birinci derecede besleyen bir kaynak, bir pınar...

Kütüphanelerden yararlanan insanların günümüzde sayıca çok fazla olduğunu görüyoruz ama şöyle bir belirlemede bulunabiliriz belki: Kültür coğrafyamızda matbu kitabın yaygınlaşma tarihini kabataslak Tanzimat öncesi - Tanzimat sonrası olarak ele alabiliriz. Matbaacılık tabii İbrahim Müteferrika ile birlikte başlıyor. 1727’de ilk Türk matbaasını açması için kendisine izin verilmiş ve 1729 yılında da bu matbaada ilk kitap basılmıştı. 1839’da Tanzimat’ın ilanından sonra biliyorsunuz matbaacılık daha da yaygınlaştı.

Kitapların matbaada basılmaya başlanmasından önceki dönemlerde, -yani Mehmet Akkuş Hocanın anlattığı dönemlerde- kitap ancak elle yazılmak suretiyle üretiliyordu. Kitap, şimdiki kadar dolaşımda olan bir nesne de değildi. Ama yine de dönemin ihtiyacını karşılıyordu. O dönemin şartları çok farklıydı: Öncelikle kitap sadece ehli olan kişilerin elinde bulunuyordu. Bir âlimin, sanatkârın vs. kendi yazdığı “müellif hattı” tabir edilen kitaplar başta olmak üzere daha öncesinde yaşamış ulemânın, sufileri, ilh. yazmış olduğu kitaplar “istinsah” yoluyla üretiliyordu. Yani bir ilim meraklısı, kitabı elle yazmak/yazdırmak suretiyle çoğaltıyor ve dolayısıyla ediniyor; o kitabın bir nüshasını kendi kütüphanesine koyuyordu.

Tefekkür sonucu ortaya koyduğu düşünceleri sistematize ederek yazmaya başlayan bir âlimin -gerek hatırlamak için, gerek yararlanmak için, gerekse düşüncesini daha genişletmek, açmak için- mutlaka başvurması gereken en önemli kaynak kitaplardır. Kitaplar öncelikle bu şekilde ihtiyacı karşılar.

İlmî müesseselerin çoğalması sonucunda kütüphane ihtiyacı da kendiliğinden ortaya çıkmış, İslam dünyasında da büyük kütüphaneler kurulmuştur. Şöyle bir vâkıa var: Bir âlimin kendi yazdığı eserlerle birlikte istinsah ettirerek kütüphanesine dâhil ettiği eserler, hayatta olduğu sürece onun uhdesindedir fakat Allah'ın ona takdir etmiş olduğu ömür sona erince o kitaplar elbette ki hiçbir zaman ziyan edilmemiştir. Onlar da -gerek satın alma, gerekse bağış vb. yollarla- İslam dünyasının büyük şehirlerindeki kütüphanelere nakledilmiştir. Ulemadan veya devlet adamlarından zengin kütüphaneler kuran çok sayıda şahsiyet vardır ve o kütüphaneler de genellikle onların ismiyle anılır. Kütüphaneleri besleyen kaynaklar arasında bunlar da var. Kütüphane sayısı arttıkça ilim meraklılarının da yararlanacakları mekânlar çoğalmıştır. Bu tür kütüphaneler İslam dünyasının en küçük beldelerinde bile vardı. Bunları tarih kaynaklarının satır aralarında görüyoruz.

İbn-i Sina'nın bir hapsedilme hikâyesi vardır. Hakkında bir şikâyet vaki oluyor; yaşadığı beldenin hükümdarı -Horasan bölgesinde bir hükümdar- aslında İbn-i Sina'nın değerli bir insan olduğunu takdir ediyor fakat halk baskısı -kamuoyu baskısı diyelim- dolayısıyla onu bir şekilde cezalandırılması gerekiyor. Her zaman yöneticiler halka baskı yapmaz, bazen de halk yöneticilere baskı yapar; işte böyle bir baskı sonucunda hükümdar İbn-i Sina'yı usulen hapsediyor. Fakat nereye; bir kütüphaneye hapsediyor. Aslında İbn-i Sina'nın o kütüphanedeki hapis süresini tamamladıktan sonra bugün tanıdığımız İbn-i Sina'ya dönüştüğü de söylenir. Artık o kütüphanede hangi kitaplar var idiyse...

Evet kütüphaneler yaygınlaşıyor ama yine de bu yaygınlaşmaya kadar kitap sadece ehlinin elinde dolaşımda... Bunun önemli sonuçlarından birisi de, telif sahiplerinin -özellikle gündelik hayatla ilgili konulara girdiklerinde- çok rahat kalem oynatmış olmasıdır. Çünkü yazdıkları eseri halkın ve sıradan herkesin okumayacağını biliyorlar ve bu sebeple çok rahat kalem oynatıyorlardı. Sonuçta bu kitaplar belli bir tahsil görmüş, belli bir anlayışa, belli bir tefekkür seviyesine ulaşmış insanlara hitap edecek, onların elinde olabilecektir. Bazen öyle ifadeler rastlıyoruz ki şaşırıyoruz. Üstelik bu kitapların yazarları o zamanlar da çoğunlukla birer bürokrat... Bugün ülkemizde veya dünyanın herhangi bir ülkesinde bir bürokrat o tür cümleleri kullansa büyük ihtimalle tefe konulup çalınırdı. İşte böyle serbest, rahat ifadeler rastlıyoruz eski kitaplarda. Bunun başta gelen sebeplerinden biri de kitabın, sadece ehlinin elinde dolaşımda olmasıdır.

Yetişmiş bir insan (bir âlim, bir sufi, bir şair, sanatkâr...) kitabı edinir, okur, hazmeder, tefekkürünü onunla besler; ondan sonra -onu halka ak-

taracağı, yansıtacağı zaman- yansıtması gerektiği kadarını yansıtır. Yani bazı şeyleri suda eriterek verir. Muhatabını tanır, ona en uygun biçimde (alâ kaderi ukūlihîm) bilgi verir. Belki bilgiyi dönüştürür.

Halka bilgi ulaştırma ihtiyacı, bazen de halk için yazılmış kitaplar aracılığıyla karşılanmıştır. Günümüze yaklaştıkça halk için bir şeylerin yazılması ihtiyacı gittikçe daha da artmış görünüyor. Tabii her devirde vardı. Fakat bu ihtiyaç gittikçe artınca, halk için yazılmış kitaplar daha bir görünür olmuştur. İşte Muhammediye, Ahmediye, Müzekki'n-Nüffüs, Hz. Ali Cenknâmeleri, Battal Gazi Destanları, Siyer-i Nebî, Dânişmendnâme vb. kitaplar.. Bu vâkıa, söz konusu ihtiyacın karşılanmasını da gerektirdi. “Kıraathaneler” bu ihtiyacı karşılama mekânları şeklinde oluşturulmuş gözükmektedir. Bizim çocukluk yıllarımızda “kahvehane” veya “çay ocağı” dediğimiz mekânların camlarında veya tabelalarında işte diyelim ki “... Kıraathanesi” gibi isimlendirmeler kullanılırdı. Bu mekânlarda bugün sadece çay kahve içiliyor idiye de “kıraathane” tabiri orada yaşamaya devam ediyordu. İlk kıraathanelerde –ismiyle müsemma olarak- halk için yazılmış kitaplar okunurdu. Tabii her belde de şimdiki kadar okuma yazma bilen insan olmadığı için okuma bilen biri bu halk kitaplarını okur, diğerleri dinlerdi. Okuma yazma oranı standart eğitime geçildikten sonra, yine Tanzimat sonrasında arttı biliyorsunuz.

Burada şöyle bir parantez açabiliriz: Eski devirlerde halk okuma yazma bilmiyordu ama bu ihtiyacı bir şekilde kapatan bir düzenek hâkimdi. Söz konusu ihtiyacı kapatan en önemli birimlerden biri de kıraathanelerdi. Okuma yazma bilen biri tarafından -en küçük köyde bile mutlaka okuma bilen birisi oluyordu; en azından oradaki imam okuma yazma biliyordu- kıraathanelerde belli zamanlarda bu kitaplar halka mukabele yoluyla okunuyordu. İşte isimlerini hepimizin bildiği Muhammediyeler, Cenknâmeler bu şekilde okunurdu. Bunlar halk için yazılmış kitaplardı. Dikkat çekici bir durum olarak zikredelim ki, halk kitaplarının çoğu manzumdur. Manzum olarak yazılmalarının pratik bir değeri vardır: Akılda kolay kalır, manzum bir ifade insanlara daha cazip gelir; ahenk duygusunu okşar..

Kıraathaneyi de kütüphanenin mütemmim bir cüzü olarak düşünebiliriz. Kıraathaneler belli bir ihtiyacı karşılıyordu. Tabii şimdi günümüze gelindiğinde durum daha farklılaşmıştır. Standart eğitim Tanzimat sonrasındaki gittikçe yaygınlaşmış, özellikle II. Abdülhamid'in açmış olduğu mekteplerden sonra okuma yazma oranı artmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise bu oran artık bütün vatandaşlara teşmil edildi. Çünkü çocukları ilkokula vermek kanuni bir zorunluluk olarak kabul gördü. Böylece

artık herkes okuma yazma biliyor.

Şimdi şöyle bir kıyaslama yapmak istiyorum ister istemez; Günümüzde herkes okuma yazma biliyor fakat acaba okuma yazma dediğimiz şeyden hedeflendiği kadar bir verim elde edilebiliyor mu? Eskiden şimdiki kadar okuma yazma bilen insan olmadığı hâlde -gözlemim, kanaatim bu yöndedir- okuma yazma denen faaliyetin verimlerinden, sonuçlarından birçok insan, gerektiği kadar faydalanabiliyordu. Çünkü bizde eskiden beri eğitimin, öğretimin bir yolu da kitabî eğitimi almış, hazmetmiş ve bir tefekkür seviyesine ulaşmış insanların bazen sohbet yoluyla, bazen kıraat yoluyla -işte kıraathanelerdeki kitap okuma faaliyetini de buna dâhil edebiliriz- insanlara bilgi ve görgü aktarmasıdır. Görünen o ki bunu çok sistemli, çok başarılı bir şekilde yapıyorlardı. Yani o zamanki ulema, sanatkâr, şair her ne dersek diyelim bu görevi çok daha verimli bir şekilde icra ediyordu. Anadolu'da hiç mektep medrese görmemiş insanlar arasında yetişen bir halk şairinin, divanında öyle hikmetli dizelere rastlıyoruz ki, değme okumuş yazmış, belki birkaç üniversite bitirmiş insan dahi öylesini yazamaz. Bu insan bu tefekkürü nasıl kazandı acaba? İşte o sözlü kültür dediğimiz şey, sohbet kültürü bunu sağlayabiliyordu. Ama bu kültürün temelinde okumuş yazmış insanların; kitapla tefekkürünü beslemiş, geliştirmiş insanların emeği yatar. Bu emek, bir şekilde halka indirgeniyordu. Her ne kadar kitaplar yaygın olmasa da, okuma yazma bilen insanların sayısı az olsa da, o tefekkürden halk, okuma yazma bilmeyen insanlar, bir şekilde faydalandırılıyordu.

Şimdi günümüze gelelim.

Çocukluğumdan beri kütüphanelerde çok vakit geçirdim. Meslek hayatımın da son 10 yıla yakını -bu sene şubat ayında emekli oldum- bir kurumun kütüphanesinde geçti. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde çalıştım. Kütüphanenin Arşiv birimindeydim ama tabii Arşiv, kütüphanenin bir parçası olduğu için aynı zamanda kütüphanede de görevliydim.

Günümüzde kütüphanelerin kendi aralarında birtakım gruplara ayrılması bir zarurettir. Mesela umumi kütüphaneler var. Ondan öncesinde bizim çocukluk yıllarımızda çok kullandığımız çocuk kütüphaneleri, halk kütüphaneleri vardı. Amasya'nın Taşova ilçesinde doğup büyüdüm. Bizim ilçede sadece çocuk kütüphanesi vardı, sonra halk kütüphanesi oldu. Okuldan çıkar oraya giderdik. Yani kütüphane mektebin bir mütemmim cüzü gibiydi. Kütüphaneye gider gitmez Denizin Altındaki Hazine adlı resimli bir çocuk kitabı vardı, onu isterdim. Her seferinde önce onu okur, sonra başka kitaplar isterdim. Bu kitap o kadar hoşuma gidiyordu ki... Bir ara çeşitli kütüphanelerin çevrimiçi kataloglarından baktım,

kaydını falan aradım, çıkmıyor. Erken çağlarımızdan itibaren böyle haşır neşir olduk kütüphanelerle. 14 yıla yakın öğretmenlik yaptım, o zaman da kütüphanecilik kolu öğretmenliği seçtim hep. Orada da kütüphanelerle çok haşır neşir oldum. Öğretmenliği bıraktıktan sonra da yine bir kurumun kütüphanesinde çalışma imkânı buldum.

Uzun lafın kısıası, kütüphane çeşitlerini bilinçli bir şekilde ve yerli yerince yaymak zorundayız. Bunlar arasında en önemlilerinden biri “ihtisas kütüphaneleri”dir. Diyebilirim ki ihtisas kütüphanelerini umumi kütüphanelerden daha önemli buluyorum. Bu önemi ilk kez üniversite yıllarımda, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde fark etmiştim. Özellikle derslerin dışındaki zamanlarda -bizim öğrencilik yıllarımızda bütün kitaplar açık raflarda değildi ama açık rafta olan bir sürü kitap ve süreli yayın da vardı; ayrıca kitap da isteyip alabiliyorduk- İlahiyat Kütüphanesinden yararlanabiliyorduk. Sonra özellikle Doktora dersleri sırasında Ankara İlahiyatın yazma eserleriyle de karşılaşınca bu şekilde ihtisas kütüphanelerinden birisiyle erken bir dönemde ünsiyet peyda etmiş oldum. Türk Tarih Kurumunun Kütüphanesinde -bu kez memur olarak- çalışırken de yine bir ihtisas kütüphanesi deneyimim olmuş oldu. Orada çok daha farklı bir deneyim edindim.

Birkaç öneriyle bitirmek istiyorum. İhtisas kütüphanelerine çok önem vermemiz gerekiyor. Üniversitelerin bölümlerinin her birinin ayrıca kendilerine mahsus kütüphaneleri olması çok önemli. Bunun en güzel örneklerinden biri -bir üniversite kadar çok bölümü olduğu için- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesidir. O kütüphaneyi görenleriniz vardır; her katı biri bir bölüme tahsis edilmiştir. Urdu Dili ve Edebiyatı Bölümünün katı sadece o dildeki kitaplara tahsis edilmiştir; Fars Dili ve Edebiyatı Edebiyat Bölümünün katında sadece Farsça ve Fars kültürüyle ilgili kitaplara, hakeza Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün katında, Batı dillerine ait bölümlere ayrılan katlarda da aynı durum söz konusudur. Aradığımızı orada çok kolay bulabilir ve okuyabilirsiniz, mütalaa edebilirsiniz.

Kütüphanelerimizde en eksik gördüğüm şeylerin başında Türkiye’yle ilgili yabancı yazarlara ait kitapların yeterince yer almayışı geliyor. Türkiye hakkında ne gibi yayınlar yapılıyor, bunu çok fazla takip etmiyor kütüphanelerimiz. Mesela Milli Kütüphane bu konuda çok eksik. Bu tür kitapların en önce Milli Kütüphanede olmasını beklersiniz değil mi? Milli Kütüphanenin Türkiye’de basılı bütün kitapları her şeyden önce bünyesinde toplamış olması da beklenir tabii ama aradığımızda çoğu kaynağı bulamıyorsunuz.

Dolayısıyla şimdi şöyle bir ihtisas kütüphanesi kurmak lazım. Türkiye’nin

sınır komşularından başlayarak -işte Suriye, Irak, İran, Nahcivan, eskiden Sovyet Rusya şimdi Ermenistan, Gürcistan, Rusya, Bulgaristan, Yunanistan- ondan sonra bunlara sınır olan daha uzak komşularımızda ve en son dünya ülkelerinde; bütün dünyada Türkiye'yle ilgili neler yayınlanıyor, takip edilmeli ve mutlaka temin edilip bir ihtisas kütüphanesinde toplanmalıdır. Böyle bir ihtiyaç bizim sadece araştırmacımız için de değil siyasilerimiz için de gereklidir. Ayrıca bu kütüphanelerde, ciddi anlamda mütercim çalıştırmak da lazımdır. O kitaplardan özetler çıkartacak ve siyasilere sunacak bir ekip de bulundurulmalıdır.

Devrimiz enformasyon devridir, bilgi çağıdır. Bizim hakkımızda neler yazılıp çiziliyor, hakkımızda neler üretiliyor, bunu bilmeden o ülkelerle ilgili; en yakınımızdaki ülkelerle ilgili politika da geliştiremeyiz. Ama başka ülkelerde Türkiye'yle ilgili hemen hemen bütün yayınları barındıran kütüphaneler var; bunların başında Rusya geliyor.

Bu önerilerle söyleyeceklerimi bitireyim. Şüphe yok ki kitap tefekkürü besleyen bir kaynaktır. Kütüphaneler de bu kaynakları barındıran birer pınardır. Bu pınarlardan tabii ki kana kana içmek ve bu tür pınarları da mümkün mertebe çoğaltmak gerekiyor.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR: Hocam teşekkür ediyoruz. Tefekkürü besleyen pınar kütüphanenin serüvenini bize bir güzel özetlediniz. Matbaanın bulunmasından önceki ve sonraki kitabının sosyal hayatımızdaki yeri hakkında bize detaylı bilgi verdiniz. Kitabın, matbaanın bulunmasından önce her ne kadar basılı kitap olmasa da aslında etkisinin günümüzden çok daha fazla olduğunu özellikle vurguladınız. Bu da dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan bir tanesi. Şuan kitap okuyoruz ama okuduğumuz kitabı ne kadar içselleştiriyoruz? Ne kadar hazmediyoruz? Sizin bahsettiğiniz önemli noktalardan bir tanesi okumak demek anlamak demek değil okumak demek herhalde biraz daha içselleştirip kavramak olsa gerek.

Yusuf Turan GÜNAYDIN: Okumak Tefekküre yol açan bir şey olmalı. Bu okumaktan tam bir verim alabilmek içindir. Ama mesela, sokakta gezerken tabelaları okumak da güzel bir şey. Bir gazete okumak da güzel bir şey, telefonumuza gelen bir şeyi okumak da güzel bir şey. Tabi bunları yadsımıyorum ama “tefekkür oluşturan şey” bunlar değil.

OTURUM BAŞKANI

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (ASBÜ Yabancı Diller Fakóltesi Dekanı)

Murat Hocam, Unesco 1969’da kütüphaneyi şöyle tanımlamış: “Adı ne olursa olsun, basılı kitapların ve süreli yayınların yada başka yayınların her türden çizgisel, görsel ve işitsel yayınların düzenli koleksiyonları ve okurların bilgi araştırma, eğitim amaçlı kullanmalarını sağlayan kolaylaştıran kurumlardır.” Ben bu tanımı okuyunca, içerisinde görsel ve işitsel gibi teknolojik kavramları da barındırdığını gördüm. Şu anda arkadaşlarımızın pek çoğu pandemi nedeniyle aramızda bulunamıyor. Pek çoğumuz fiziksel olarak kitaplara ulaşamıyoruz. Bu hal, dijital kütüphaneciliğin öneminin bir kat daha artmış olduğunu bize gösteriyor.

Değerli hocam Murat Çelik, Günümüz Kütüphaneciliği ve Dijital Arşivcilik konusunda bizimle ne paylaşacak bize hangi bilgileri verecek hep beraber dinleyelim. Buyurun hocam.

GÜNÜMÜZ KÜTÜPHANECİLİĞİ VE DİJİTAL ARŞİVCİLİK

Dr. Öğr. Grv. Murat ÇELİK (AYBÜ Öğr. Grv.)

Teşekkür ederim hocam. Saygıdeğer Rektör Hocamızı, kıymetli hocalarımızı ve değerli katılımcıları saygı ile selamlıyorum. Bugün ben de hem Rektör Hocamız hem de Mehmet Akkuş hocamızın temas ettiği hususlara kısaca işaret ederek başlayacağım. Bir metin kaleme almıştım; ancak irticalen konuşacağım. Başlangıçta iki hususa dikkat çekmek isterim. Heyecanlı bir kişiliğim vardır. Kusuruma bakmayınız; bunu yenemiyorum. Hüküm veriyormuş gibi konuşuyorum; bunu da engellemiyorum. Sonuçta fikrim değişebiliyor. O yüzden bu filtreleri kullanmanızı rica ediyorum sizlerden.

Mehmet Akkuş hocamı selamlıyorum. Bu fakir de gençliğinde Süleymaniye Kütüphanesi'ne devam ederken çokça mürekkep yapmıştı. Hatta daha hızlı mürekkep yapmak için Sirkeci-Halkalı banliyö treninde bir tür çelik yuvarlak kutu olan kubur kullanmam da tavsiye edilmişti. Mürekkep yapmak için günlerce bezir yağını yakıp, isini ördek tüyüyle toplamıştım. Topladığım bezir yağı isine zamk-ı Arabi [Gum Arabic] katıp tunç havanlarda dövdüğümü hatırlıyorum. Beş ay kadar [isi dövme] sonrasında oluşan kıvama Niksar Ayvaz suyu ile nöbet şekeri

kariştirip mürekkep yapmışım. Uzun zaman kullanmışım bu mürekkebi. İşaret etmek istediğim ikinci bir husus da Mehmet Akkuş hocamızın dile getirdiği kitap ziyareti ile ilgilidir. İstanbul'daki Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde İbn Arabi'nin müellif hattı olduğu söylenen, şam'da yazdığı Fütuhatu'l-Mekkiyye isimli eseri, ona dokunmuş olmasına binaen ziyaret etmiştik. Bu yüzden hocalarımızı bir kez daha selamlamak isterim.

Burada konuştuğumuz kütüphane değil bence; [kütüphane konusu] çok konvansiyonel. Öyle sanıyorum ki bu konu ilga edilmiş. Bizim daha çok bilgi üzerinde yoğunlaşmamız gerekiyor. Bunun neden böyle olduğunu anlatacağım. Bilgi meselesi insanın varlığı ile alakalı bir şey. Diğer bir deyişle, yani bizim geleneğimizi göre, Allah insanı yarattığında “eşya”yı öğretti, “şey”i öğretti. Bu diğer dinlerde de var; mesela Hz Musa Tur-ı Sina'ya çıkıp indiğinde On Emir'le beraber geldi. Bunu da tabutun içine koydu; çok önemlidir. Keza Luka'da da, kral onları yargı-larken dediler ki bunlar [ilk Hıristiyanlar] çok bilgili. Bunlar eğitim görmüşler, okumuşlar; Konfüçyüs'e kadar gitmeyeceğim. Her dinde bu [bilginin varlık ile olan ilişkisi] var.

Bunun [bilginin varlıkla olan ilişkisi] temel amacı, bugünkü toplantımızın temel amacı aslında, varlığı tanımlamak. Bilgi, varlığı tanımlamak demek. Biz, bu evrende, varlık aleminde neredeyiz? Bununla ilişkilendirme, daha teknik bir ifadeyle söylersem, İngilizcesini söyleyeceğim “description” ve “classification”, tanımlama ve sınıflandırmadır. Bütün mesele budur; onun haricindeki bütün kurumlar bence talidir. Göreceksiniz başka bağlantılar da kuracağım. Bilginin [tanımlama ve sınıflandırma] kullanılması bir yanıyla, aslında bence her yanıyla öyle de usulen yapıyorum, felsefi ve dinidir.

Bu nedir? Biz kimiz? Neredeyiz? Bununla alakalı olarak çevremizde, etrafımızda olan bitenlerle alakamız nedir? Çünkü biz bu “şeyi” adlandırarak kendimizi konumlandırıyoruz. Bu [bilgi-enformasyon], insanın varlığıyla beraber çoğalıyor. Bugün geometrik olarak arttığını söylüyorlar. Beraberinde bu isimlendirmeler arttığı ve alakalar kurulduğı, önce Altemira Mağarası'ndaki gibi duvarda el işaretleri boyalar, daha sonra kil tabletler, daha sonra da parşömen ve ardından papirüs ve kağıt geliyor. Tabii kağıt çok uzun süre gündemimizde kaldı. Bu teknoloji çok eski bir teknoloji. Bakmayın böyle yazdığıma filan yani öğrencilerime tavsiye ediyorum. Hala öğrenciler deftere not ediyorlar. Hayır; deftere not etmeyeceksiniz. Sayısala [telefon ya da bilgisayar] not edeceksin. Çünkü bu teknoloji yeni. Evet; diyorlar ki kağıt bitmeyecek. Belki bit-meyebilir. Ama Mesleki Yeterlilik Kurumu diye bizim bir kurumumuz

var; oradan meslekleri tanıyoruz. Bazı meslekler ölebiliyor; yani azalacak. Çünkü kimse gazete almıyor. Alan var mı; yok. Herkes buradan [akıllı telefonlardan] bakıyor; ben de buradan bakıyorum; almıyorum. Gerek yok. Çünkü bu [alışkanlık] değişiyor. Bu çok konvansiyonel bakış değişiyor. Sizin çocuklarınızda iyice değişecek. Asla kağıda ve televizyona bakamayacaklar; bunu göreceksiniz.

Dolayısıyla bu büyük bir materyal değişimi oldu. Zannediyorum bu materyal değişiminin ilk görüldüğü yer bilginin daha topluca, derli topluca bulundurulduğu bugün kütüphane dediğimiz yerler. Ama bazıları kütüphane değil. Mesela hocamız söylemişti; büyük aydınlanmanın olduğu Abbasiler'deki Beytü'l-hikme, Kelile ve Dimme'nin çevirildiği, İbn Mukaffa'nın yönettiği, ki İbn Mukaffa çok derin biridir, tavsiye ederim okumanızı, önemli bir kurumdur. Çünkü o [İbn Mukaffa] zannediyorum, viharaların, Budistlerin, Maniheistlerin, Zerdüştlerin bilgi birikimini aktarıyordu. Orada bir şey [kurum] kurdu; bilgiyi tasnif etti. Beytü'l-hikme'de odalar kurdu; tercüme odası gibi, yazma odası gibi. Ne yaptı; decript [tanımlama] ve classify [sınıflama] etti. Bu çok büyük bir keşifti. Bunun sonrasında ise Nizamiye Medreseleri kuruldu. Nizamiye Medreseleri ise İslam aydınlanma dönemindeki en büyük keşiflerden bir diğerydi. Çünkü Nizamiye Medreseleri ile beraber Müslümanlar, insanlar, o güne kadar birikmiş olan bilgileri ne yaptılar? Ayırdılar; odalara böldüler. Bugün bu teknolojiden geriye kalan en önemli araştırma araçlarından bir tanesi fıkıh kitaplarıdır. Fıkıh kitapları, kitaplara bölünmüştür. Kitaplar da bablara ayrılmıştır. Bizim ilmihal kitaplarımızda ilk kitap nedir? Kitabu't-tahare'dir. Kitabu't-taharenin ilk babı nedir; babu'l-ma'dır. Gerçekten ilimler tasnifi nedir, bakmak istiyorsak fıkıh kitapları çok önemli araştırma araçlarıdır. Bize yol gösterirler.

Ardından da buna [konuların bölünmesi] benzeyerek [Avrupa'da] diğer üniversiteler ve kütüphaneleri kuruldu. Bologna, Paduva, Salamanca, Valladolid, Oxford, Jena, Macerata, Mantova gibi üniversiteler kuruldu. Beraberinde de kütüphanelerle birlikte yeni bir ilimler tasnifi teklifinde bulundular. Bu lafi hiç [medreselerin gerilemesi] sevmiyorum; artık bu değişti. Bunu artık tarihin çöplüğüne attılar hamdolsun. Medresenin çöküşünden bahsediyorlardı; saçma sapan bir şeydi; Allah'tan gitti. Ama Avrupalıların bir keşfi vardı. Keşif, bir bilginin yeniden ilim tasnifi ile şekillenmesi idi. Üniversite başı oldu. Çünkü bilgiyi fakültelere böldüler. Biz medreseyi fakültelere bölemedik. 19. yüzyılda Medresetü'n-nüvvab, Medresetü'l-hattatin ile böyle bir ihtisasa doğru gittik. Ama başarılı olamadı. Ta ki, Darülfünun'a kadar, o da üç defa kapandı

açıldı. 1933 yılında kurumu [üniversite] olduğu gibi alınca yeni bir ilimler tasnifini kullanmaya başladık. Bugün Osmanlı kültürü olarak ilimler tasnifinin geldiği en son nokta Taşköprülüzade'nin Mevzuatü'l-ulum adlı eseridir. Ondan sonra bir tane daha var; Serkis Orpilyan'ın Mahzenü'l-ulum adlı eseri.

Bugün Türkiye'de bir ilimler tasnifi yok. Batılılar, göstereceğim birazdan, bilginin yeniden tasnif edilmesine bir teklifte bulunuyorlar. Biz bakıyoruz; ne güzel de görüyor alayışlı diye. Bu tasnif, gücü elinde tutmak demektir. Çünkü bilgi dediğimiz, ki bu çok yanlış bir şey, bilgi ne, bilmiyoruz; tefekkür bilgisidir, bilginin bir cüz'üdür. Tahayyül, vehim, rüya, his bunun her biri bilginin birer nev'idir. Dolayısıyla biz hepsini böyle, bilgi diyerek geçiyoruz. Amma ve lakin bunları belli bir kıstasa koymak gerekiyor. Batılılar tarihte ikinci bir kez daha teklifte bulundular. Çok ilginç; tespitlerime göre her iki teklifte de dünya savaşı oluyor. 1. Dünya Savaşı'ndan önce ya da sonra galiba Dewey tasnif metodunu öne sürüyorlar, dünya savaşı oluyor. 2. Dünya Savaşı'yla da LC [Library of Congress]leş zamanlıdır.

Bugün üçüncü bir teklif sunuyorlar. Çünkü her bir bilgide, yeniden decript [tanımlama] etmede bir yapılanma var; zihinde bir kırılma oluyor. Bu kırılmaları takip etmek gerekiyor. Bu kırılma 20. yüzyılın ortalarında ENIAC'la beraber, bilgisayarın ortaya çıkması ile başlıyor. Eğer ilgiliyseniz üç alanı sıkı sıkıya takip etmenizi rica ederim; birincisi askeri teknoloji, ikincisi borsa, üçüncüsü de oşinografi, [hava tahmini]. Bu üç alandaki her bir teknoloji bilgi teknolojilerinin en yoğun olduğu yerlerdir. Mesela bundan iki sene kadar önce bir film çıkmıştı, Arrival isimli. Uzaydan geliyorlar. Oradaki yeni dili bize Hollywood aracılığıyla ifşa ettiler; holografik dilden bahsediyorlar artık. Bu çıkacak. Bunu bekliyoruz biz. Ancak henüz daha kağıt ve dil ortamındayız.

Neticede 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişen materyalle beraber değişen dijital ortam, günümüzde olmazsa olmaz hale geldi. Beraberinde ihtiyaçları da şekillendirdi. Örgütlenmeler bu ihtiyacın sonucunda yeniden ortaya çıkmaya başladı; veri yönetimi ve yönetim anlayışı artık günümüzde son derece önemli hale geldi. Az önce bahsettiğim üçüncü büyük teklifi Batılılar, Google ile yaptılar. Google bir arama motoru değildir. Google bugün bilimler tasnifinin son ve kendisini sürekli yenileyen teklifidir. Biz oradaki, arkada çalışan dili, "deep web"i bilmiyoruz. Deep webde yeni bir tasnif metodu takip ediliyor ve bu takip metodunda her biriniz cep telefonlarıyla, hiçbir şey kullanmıyorsanız bir şey diyemem, bilgisayarlarınızla ya da kredi kartlarınızla gönüllü birer veri yöneticisi olarak bu verileri topluyor ve bunları mer-

kezlerine gönderiyorsunuz. Arkadaşlar bunun ismi Batı'da 16. yüzyıl İngilizlerinin yapmış olduğu, ekonomik bir tabirdir; merkantilizmdir. Bugün data merkantilizmi, veri merkantilizmi var. Türkiye'deki veriler akın akın gidiyor; görmüyorsunuz. Her bir bayt, benim bundan on sene önce bir firmada yapmış olduğum çalışmada bir baytın bir cent olarak değeri, her bir centlik yatırım ya da her bir centlik veri alımının yılın sonunda 1 dolarlık katma değere yol açtığını tespit etmişim örnek olarak. Hatırlıyorum Almanya'da biri, 1000 telefon alıp el arabasına koymuş; sokak sokak dolaştırmış ve bunun sonucunda Google aracılığıyla navigasyondan yolların kapalı, sıkışık olduğu bilgisi gidince, herkes farklı yollar aramaya başlamış. Halbuki yollar bomboşmuş.

Çok büyük işler oluyor; çünkü ihtiyaç değişiyor. Batılılar yeni bir teklif sunuyorlar ve bunun sonucunda yeni çözümler geliştiriyorlar Mesela bu çözümlerden bir diğeri ERP dediğimiz [Enterprise Resource Planning] şey; veriyi, bilgiyi bütüncül yaklaşımla ele alıyor. Türkiye'nin sürekli kütüphane gibi meselelerine anlam veremiyorum. Somer Bey'e az önce söylemişim. Mesela 2010 yılından 2016 yılına kadar Birleşik Krallık'ta ya 600 ya da 800 kütüphane kapandı. Çünkü para yok; para var ama şimdi şöyle düşünüyor İngilizler. Elimizde bir para var biz bu parayı niye verelim ki bizim daha başka önceliklerimiz var. Sürdürülebilir enerji, daha akıllıca bir şey, çünkü materyal değişti. Çünkü dijital kitaplar var. Diyorlar ki, çocuklar okumuyor; çocuklar okuyor ama sizin gibi kitap okumuyorlar. Okumayacaklar zaten.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR: Hocam Dijital Kütüphaneden bahsetme şansınız var mı

Dr. Murat ÇELİK: Oraya geliyorum. Çünkü artık bunlar olmayacak. Dijital kütüphane denen şeyi Batılılar bunu Google ile yaptılar. Ne yaptılar; Gooogle Books isimli uygulamayı yaptılar, değil mi? Her şeye erişiyorsunuz. Ben diyorum ki; artık dijital kütüphane denen şey, biz bu teknolojiyi çok yakından takip edemiyoruz ve biz hala konvansiyonel kütüphanenin, eski kütüphanenin dijital halini düşünüyoruz. Kitap zihnimizde ve kitabı tarıyoruz ve onu bir yere yerleştiriyoruz. Dergi var; dergiyi tarıyoruz yerine koyuyoruz. Artık Batı'da şu anda da bunlar çok yaygın. Kütüphane dediğimiz, library dediğimiz kurum bir kütüphane alanı olmaktan çıkıp 'leisure centre'a, sosyalleşme alanına dönüştü. Fakında iseniz ben kütüphanecilik kavramını kullanmıyorum; bilgi merkezi kavramını kullanıyorum. Bu tabir '3. Mekan' tanımı olarak kullanılıyor. Dünyanın pek çok yerinde artık yeni kütüphane dediğimiz yerlere insanlar çocukları ile geliyor, çocukları orada robotik kodlama ve scratch öğreniyor. Anne kitabını okuyor ya da babası katalog tarıyor

veya istediği bir şey varsa tedarik ediyor. Artık Batı'da bu dijital dediğiniz kısım buraya doğru evrilme halinde. Fiziki olana daha az yatırım yapıp, ben bunu söylerken de tabii üniversite kütüphanelerini kastetmiyorum, bir bütün olarak tahayyül etmenizi sizden rica ediyorum. O yüzden doğrudan doğruya dijital kütüphane kavramından daha geniş bir şekilde meseleyi ele almanızı istiyorum. Çünkü bu çok ufak bir şey. Yazık; emek, paraya yazık. Daha geniş bir dünya var; Google gibi mesela dijital kütüphane. Google dediğimiz ilimler tasnifi dijital kütüphane olma yolunda çok emin adımlarla ilerliyor. Bunun sonucunda başka bir şey daha ortaya çıkıyor. Bu dijital meselelerin konuşulacağı hukukun gelişmesi de önemli; RDA ve Dublin Core gibi.

Son zamanlarda konuşulan NFT diye bir kavram var. Bunlar çok korkutucu şeyler. NFT artık dijital mülkiyet, dokunulmaz, somut olmayan mülkiyet demek. Daha biz 16. yüzyıl ürünü olan anonim şirket kavramını içselleştirmemişiz; bu dokunulmayan bilgi çok kıymetli ve unique bir değişimde. O yüzden hocalarımıza, yöneticilere buradan söylemek isterim. Dijitalleşmek konusunda her şeyi ile yeniden yatırım yapmak, verimliliği arttıracaktır. İşletme zaaflarını en aza indirecektir. Bilginin, güvenlik, muhafaza ve süresiz kullanılabilirliğini yükseltecektir. Teşekkür ederim.

SORU, CEVAP VE İLAVELER

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR Hocam biz teşekkür ederiz, bu heyecanlı ve doyurucu bilgiler için. Bilginin tanımlanıp tasnif edilmesinin tarihsel sürecinden bahsettiniz, bu arada bize bilginin ne kadar önemli olduğundan, veri bankacılığının, veri toplamanın günümüzde ne kadar değer kazandırdığından bahsettiniz. Kütüphanelerin artık bir transformasyon evresine, sürecine girmesi gerektiğinin elzem olduğunu söylediniz. Batıda bunun insanların sosyalleşmesi için mekan olduğunu söylediniz.

Yeni yapılan kütüphanelerde sadece kitap değil, herhalde bunları da göreceğiz. Cumhurbaşkanlığı kütüphanesinin bu manada yeni bir yapılanmaya dayanarak inşa edildiğini görüyoruz.

Bizi dinlediğiniz için teşekkür ediyoruz. Beklediğimizden uzun bir panel oldu. İnşallah zevk almışsınızdır. Panelistlere sorusu olan varsa kısaca alabiliriz. Hocalarımıza sorusu olan buyursun, yok ise burada panelimizi bitirelim.

Mehmet hocam, söz istiyor, buyurun hocam.

Prof. Dr. Mehmet Akkuş: Sabırla takip ettiğiniz teşekkür ederim. Ben konuşmama şunu ilave etmek istiyorum. Kitap çok, kütüphaneler de çok. Ama bizim bir tane kitabımız varki ona “kitabımız” diyoruz. Neden benim kitabım, senin kitabın değil. Cenabı Hak “Zalike’l-kitab” bu kitap diyor. Eskiden “çok kitap” okunmazmış. Hocalarım bahsettiler hem kitap yok, hem de “bir kitap” defalarca okunuyor, iyice özümseiyor, yani hem dinleyicisi çok dinliyor, hem de okuyan defalarca okuyor.

Dolayısıyla kitabımız tek Kuran-ı Kerim. Okumalarımızda onun merkezde olması lazım. Mehmet Akif’i yeni andığımız için bahsederek bitirmek istiyorum. Mehmet Akif Ersoy biliyorsunuz Mısır’a gitti, uzun bir süre orada kaldı. Kuran-ı Kerim’i tercüme yapıyordu. İstanbul’da ki hocasına bir mektup yazıyor. Hocam, ben burada çok çelik bir hafız oldum güçlü bir hafız oldum. Celaleyn tefsirini 18 defa hatim ettim. Şimdi 19. Defa başladım diyor. Yani eskiden “kitap” çok okunmuş, şimdi “çok kitap” okuyoruz. Okuyup, okuyup geçiyoruz. Roman okuyoruz, hikaye okuyoruz, hızlı okuyoruz. Hızlı okuma kurslarına gidiyoruz falan. Ama hocamızın da ifade ettiği gibi kişiselleştirmek, özümsemek yok. Herhâlde bu kadar çok kitabın olduğu yerde çok kitaptan bir kitaba kitabımıza dönmemiz lazım, bunu hatırlatmak istedim. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR: Hocam biz teşekkür ederiz. Rektörümüz söz istiyor, buyurun sayın Rektörüm.

Prof. Dr. Musa Kazım Arıcan: Şimdi, hocamızın özellikle vurguladığı “bir kitabı çok okumak”, “Kur’an okumak” sesli yapılandı eskiden. Okuyamayanlar, dinlerdi, dinleme geleneği vardı. Yusuf hocam, kiraathane dedi. Bu çok müthiş bir şey. Aslında bir mektep, halkın devam ettiği bir okuma salonu. Kiraathaneler, okuma mekânları sonradan çay ocaklarına döndü, kahvehanelere döndü. Ben Murat hocama, dijitalleşmeden bahsettiği için (çağı da yakalamak lazım, çağı da okumak lazım, çağın imkânlarını ve fırsatlarını da yakalamak gerekiyor) şunu sormak istiyorum. Bu sesli kitap okuma işi, dijital kütüphanecilik, dijital arşivcilik döneminde hayatımızın içine nasıl sokulabilir. Şimdi gençler, daha çok internette bakıyor. Mesela bu nasıl hayatımızda yer alabilir. Kahvehane diyoruz, cafe diyoruz ama eskisi gibi sesli kitap okuma yok. Belki internette kitaplara bakma, dijital olarak erişim var ama dinleme işini hayata yeniden kazandıracak sesli okumayı nasıl dirletebiliriz. Hocamızın az önce söylediği hiç olmaz ise çokça okunan kitapları sesli kitap haline getirerek gençlerin istifadesine sunabiliyoruz?

Dr. Murat ÇELİK: Hocam, Batıda çok yaygın. Mesela İngilizce öğrenen insanlar için bunları tavsiye ederler. Hocamız biliyor, telaffuzu iyi olan spikerlere bunları okuturlar, bu çok yaygın. Aslında bunun başka bir şekli var. Ben ona dikkatinizi çekmek isterim “Podcast” denilen bir teknik var. Programların sesli hali çok yaygın olarak kullanılıyor.

Sesli kitap, çok eski bir teknoloji. Bu teknoloji ilk ortaya çıktığında Beyazıt Devlet Kütüphanesinde vardı. Bilhassa ağma (görmeyen) insanların ders çalışabilmesi için geliştirilmişti. Artık dijitalleştirilme

ile beraber yazının ses formatında dinlediğin şahit olmaktayız.

Ben olsam bütün derslerimizi en azından yüksek lisans ve doktora derslerini görüntülü olarak kayıt ederim. Bunları herkese açarım. Hatta mümkünse eğer çok kaliteli ise satarım.

Bu husus, sadece sesli kitap meselesi değil, dersleri de sesli hale getirebilirsiniz. Çünkü insanları hakikaten zamanı olmayabiliyor. İstanbul’da zaman yok, takarsınız kulaklığınızı dersi dinleyebilirsiniz. İlle görsel olmak zorunda değil eğer görseli varsa ona da bakarsınız. Artık telefonlar bu tür işleri sıradan bir iş olarak yapıyor.

“Google Azure” diye bir şey, biliyor musunuz? Ben böyle şeylerden hoşlanmıyorum ama artık makale yazmak için materyal vermenize gerek yok. Siz konuyu söylüyorsunuz makale yazılıyor. Zaten yazmakla niye uğraşayım ki? O kadar başarılı ki imla konusunda benden daha iyi, Türk Dil Kurumunu takip ediyor. Ben yolda yürürken bu oldu, şu oldu, diyorum sonra yazdıklarını teyit ediyorum. Eve gidince gerekli yerlere gönderiyorum. Uygun olan metini de sesli hale dönüştüren yazılımlardır. Bu artık çok sıradan bir şey çok yaygın.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR: Herhâlde okumaktan ziyade görsel olana önem veriliyor günümüzde. Çok az bir vaktimiz var, Yusuf Hocam bir şey diyecek herhalde son olarak onu dinleyelim. Buyurun hocam.

Yusuf Turan GÜNAYDIN: Dijital Kitap ve Dijital Kütüphane ile ilgili bir iki söz söylemek isterim. Öncelikle şunu belirteyim ki ben Dijital Kütüphane ve Dijital Kitaplara kesinlikle karşı değilim. Ama başka ülkelerdeki bazı kütüphaneler de bulunma imkânım oldu, matbu kitabı israf olarak gören Türkiye’nin dışında bir yer görmedim. İster doğuda ister batıdaki ülkelerde ve Dijital kitap Dijital Kütüphane oluşturmanın yanı sıra matbu kitabı da çok önemsiyorlar. Bunu bir gereklilik olarak görüyorlar. Tabi bunlar Türkiye’den çok çok daha fazla matbu kitaptan yayınlayan ülkeler. Doğudan en çarpıcı örnek bence İran. İran’da Tahran Kitap Fuarında buldum. O zaman bazı Kütüphanelere de uğradık. İran Milli Kütüphanesi başta olmak üzere internet kullanımı Türkiye’den kat kat fazlaydı. Bu tür imkânları Türkiye’den çok daha fazla kullanan bir ülke olmasına rağmen Türkiye’den çok daha fazla kitap basılıyor. Yani matbu kitabın da bir gerekliliği var. Şimdi dijitalin şöyle dezavantajları var. Mesela dijital ortamdaki bir şeyi yok etmeniz çok kolay oluyor. Savaş ortamlarında veya en ufak fazla bir ısıda dijital malzeme (cd, hard disk, usb gibi) çok kolay bozulabiliyor. Serverdaki bütün bilgileri bir tek tuşa basarak yok edebiliyorsunuz. Ben öyle kitaplar gördüm ki Kütüphanelerde yangınlardan kurtulmuş, sel atlatmış.

Kağıt, çok güçlü bir nesne. Bir defa bunu bilmemiz lazım, bütün dünya biliyor. Türkiye’de nedense son zamanlarda “matbu kitaba gerek yoktur” diye fazla telaffuz edilmeye başlandı. Bunu biraz tehlikeli buluyorum ben. Her ikisi de olsun. Matbu kitabın gereksizliğini delillendirebilmek (kabul ettirebilmek) için matbu kitapların israf olacağı söyleniyor. İsrاف çok önemli bir kavram, onu böyle yanlışlar ile israf etmemek lazım. Türkiye’de basılan kitap miktarı İrandakinden çok çok az. Bu ne kadar israf olabilir ki?

İnternet ortamında yararlandığımız bir makaleyi, bir dijital kitabı, kullanarak verdiğimiz bir dipnot aradan 10 yıl geçtikten sonra mehzatsız kalıyor. Bazen merak ediyorum, kaynak gösterdiğim o sayfayı açmaya çalışıyorum yerinde yeller esiyor. Bana kalırsa bu tür yayıncılık biraz suyun üzerine yazı yazmak gibi oluyor. Muhafazası kolay olduğu kadar imhası da çok kolay.

Dünyadakiler işin bu boyutlarını da düşünerek zannediyorum dijital yayıncılık, dijital kütüphane, dijital kitap, dijital makalenin yanı sıra matbu kitabı da hiçbir zaman ihmal etmeyi düşünmüyorlar. Bunu Alberto Manguel kütüphane adlı kitabında yazdı. Matbu kitabın hiçbir zaman modasının geçmeyeceğini savundu, bunu da gerekçelendirdi, bununla ilgili teferruat var. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR: Burada bulunan herkese teşekkür ediyorum. Biraz süreyi uzattık, ama verimli bir toplantı oldu. Panele katkısı olan hocalarımıza teşekkür ediyorum. Panelimiz burada sona ermiştir. Hepinize iyi günler diliyorum.

KİTAP, KÜTÜPHANE VE TEFEKKÜR

